

CHRONICON

Spiritualitas.

Notum est lectoribus hujus periodici cfr. P e t i t anno 1947, apud Vrin, edidisse conspectum generalem « spiritualitatis » Ordinis primis saeculis existentiae suae. *La spiritualité des Prémontrés au XIIe et XIIIe siècles.* (recensio in *An. Praem.* a. XXIV, 1948, pag. 73 s.).

In aliis periodicis de hoc libro jam a variis scriptoribus tractatum est. Unum alterumve heic referre placet. Merito enim scribit P. Robilliard, O. P., in *Supplément à la Vie Spirituelle*, a. II, 1948-1949, pag. 224 s. : Un livre consacré à l'histoire spirituelle des Prémontrés des XII et XIII siècles était assuré d'éclairer vivement ce qui demeurait jusqu'à ce jour une zone d'ombre... Explorer une spiritualité qui forme transition entre l'antique esprit bénédictin et la modernité des Ordres mendiants n'est pas sans intérêt à l'heure...

P. de Ghellinck, S. J., cujus judicium in hac re uti omnibus notum est summa auctoritate gaudet, scribit in *Nouvelle Revue Théologique*, a. LXXXI, 1949, pag. 326 s., inter alia : « Le volume sur la spiritualité des Prémontrés apporte une très précieuse contribution à l'histoire de l'ascèse monastique et de la sainteté sacerdotale dans leurs rapports avec la vie apostolique : contribution d'autant plus digne d'éloges qu'elle éclaire une phase de la vie de l'Eglise singulièrement intéressante par ses essais de réforme chrétienne et ses efforts d'adaptation, pas toujours sans conflits douloureux, de la vie contemplative aux besoins de l'apostolat chez les fidèles. Spécialement étudié depuis quelques années seulement, le sujet se révèle beaucoup plus important qu'on ne le croyait jusqu'ici... Pour beaucoup (ce livre) sera une révélation, notamment la biographie et les caractéristiques de plusieurs personnages influents, de la bienheureuse Bronislave par exemple, et le genre des dévotions préférées... Philippe de Bonne Espérance et Adam Scot sont les deux meilleurs écrivains de l'Ordre : synthèses encore incomplètes, trop proches de la fondation et qui par suite n'ont pu éclairer des tendances ultérieurement révélées par le développement de l'Ordre... Tous les problèmes rencontrés ne sont pas résolus; les accointances de Zacharie de Besançon avec l'école abélardienne et d'autres centres scolaires de Paris auraient dû être indiquées. Mais d'un champ aussi vaste, trop peu étudié jusqu'ici, le défrichement est bien commencé; il assure une bonne fécondité aux travaux ultérieurs ».

J. B. V.

Conversi.

La revue « *Supplément à la Vie Spirituelle* » nr. 11, 15 Novembre 1949, a édité un numéro entier, consacré au religieux laïcs; pour le dire plus clairement, à la

crise actuelle des Convers, que l'on observe un peu partout. On peut y lire, entre autre, ce qu'écrivit le R. P. Henry, O. P. : « L'âge d'or des convers fut le XIIe siècle avec Cîteaux et Prémontré... Certaines granges comprenaient des centaines de convers, parfois plus d'un millier ». (p. 284 s.). Notre confrère d'Etiolles-Mondaye, Petit parle (pag. 303-307) des *Frères convers dans l'Ordre de Prémontré*. On y trouve une histoire succincte, mais très intéressante, de l'institut des Frères convers dans notre Ordre. Citons-en quelques lignes :

« Ce qui nous saisit d'abord c'est leur nombre. Saint Norbert vivait encore que l'abbaye de Saint-Martin de Laon, malgré des essaimages répétés, comptait cinq cent religieux. Quelle pouvait être la proportion des chanoines ? Elle était certainement restreinte. L'église comptait neuf autels. A trois tours cela permet une trentaine de messes. Tous ne célébraient pas tous les jours, mais c'était déjà une coutume assez répandue, à laquelle saint Norbert se montrait lui-même très fidèle... Il n'y a aucun doute que les laïcs ne fussent à la première génération bien plus nombreux que les clercs. Ce qui nous frappe encore, c'est la situation sociale qu'ils occupaient avant d'entrer au cloître. On trouve parmi eux des princes du sang. A côté d'eux, une multitude d'hommes de la roture, des bourgeois instruits comme Yves de Soissons, des humbles sans savoir ou fortune... Leurs occupations étaient très variées... Ils ne peuvent accéder aux charges proprement canoniales. Rien ne les empêche d'être celleriers ou procureurs. Le bienheureux Hroznata était administrateur des biens de l'abbaye de Tepl et trouva dans cette charge l'occasion d'un glorieux martyre » (p. 304 s.). J. B. V.

Adamus Scotus.

R. D. P. Anciaux anno 1949 gradum Magistri in S. Theologia obtinuit in Universitate Catholica Lovaniensi. Hac occasione scripsit dissertationem cui titulus : « *La Théologie du Sacrement de Pénitence au XIIe siècle.* » Pag. XXXI + 645. In illa expositione plus quam semel Adamus noster, Scotus dictus, citatur. Apud ipsum enim, potissimum in « *Sermonibus* » ejus, agitur de Paenitentia et de potestate clavium. In specie, de necessitate Paenitentiae agit Adamus in Sermone 14, citans auctorem profanum, Hippocratem (Anciaux, pag. 460); de potestate clavium compendiose agit Adamus in opusculo « *De tripartito Tabernaculo* » (Anciaux, pag. 585).

J. B. V.

AMERICA.

Mr. James John, a student in the Mediaeval Institute at the University of Notre Dame, Notre Dame, Indiana, has undertaken a thesis on the history of the Premonstratensian College in Paris during the Middle Ages. The thesis is being directed by the Rev. Dr. A. Gabriel, professor of the Institute, who is offering a course this year on the religious colleges at the University of Paris. The thesis will include a study of the Premonstratensian library in Paris. The Mediaeval Institute is under the direction of the outstanding scholar and doctor from Louvain, the Rev. Gerald B. Phelan, co-founder and former president of the Pontifical Institute of Mediaeval Studies at Toronto, Canada.

AUSTRIA.

Geras.

1948, am Feste unseres hl. Ordensstifters Norbert, wurde das Konventleben nach fast achtjähriger Unterbrechung wieder aufgenommen. Zu diesem denkwürdigen Tag hatten sich auch die hochwürdigsten Äbte der mit uns konföderierten Stifte des Waldviertels, Abt Bertrand Koppensteiner S. O. Cist. von Zwettl und Abt Maurus Knappek O. S. B. von Altenburg, eingefunden. Bevor es so weit war, musste unter unsäglichen Schwierigkeiten das Stift instandgesetzt werden — eine gewaltige Arbeit für den Abt und sein Consilium. Um die praktische Durchführung hat sich besonders der energische und tatkräftige Provisor H. H. Dominik Leidenmühler grosse Verdienste erworben. Das Dach war an vielen Stellen schadhaft, die Mauern verwahrlost und beschmutzt, die elektrischen Leitungen herabgerissen, die Möbel verschleppt oder zerschlagen. An die 800 Fensterscheiben mussten neu eingesetzt werden.

Am 6. Januar 1949 erlöste der Herr unseren Mitbruder Evermod Winkler von seinem schweren Leiden, das eine Folge der vom nationalsozialistischen Regime erlittenen Unbilden war.

Am 29. Mai konnte der Hochwürdigste Herr Prälat unter grosser Anteilnahme der Behörden und der Bevölkerung drei neue Glocken und das neue Turmkreuz für die Abteikirche weihen. Auf Einladung des Senders Rot-Weiss-Rot hielt H. Ambros vom 7.-11. Juni im Radio die Morgenandacht, ebenso wieder am 16.-20. August. Der Senior des Kapitels, H. Hugo, konnte am 24. Juni in Drosendorf, wo er schon über 25 Jahre Stadtpfarrer ist, seinen 80. Geburtstag feiern. Seine Pfarrgemeinde ehrte ihn mit einem Fackelzug am Vorabend des Festes. Am 15. August konnte der Hochwürdigste Abt Friedrich den 50. Jahrtag seiner Professablegung im Kreise der Mitbrüder feiern. Die von den Statuten vorgeschriebenen fünftägigen Exerzitien hielt vom 22.-26. August der hochw. P. Guido Neuner S. J.

Am 20. Oktober fand unter dem Vorsitz von Cfr. Milo, Dechant des Dekanates Geras, eine kirchenmusikalische Tagung für die Pfarrer und Organisten, am 5.-6. November eine Tagung der Jugendhelfer des Dekanats unter dem Vorsitz des H. H. Diözesanjugendseelsorgers statt.

Im Auftrage der Kapellenverwaltung gab im Frühjahr H. H. Isfried ein Büchlein über den zu unserer Pfarre Drosendorf gehörigen Wallfahrtsort Maria-Schnee heraus, das bald viele Freunde fand.

Grosse Trauer verursachte die Nachricht vom Tode des Hochwürdigsten Abtes Heinrich Schuler von Wilten, der ein treuer Freund unserer Abtei war, den viele der Mitbrüder von ihrer Studienzeit in Innsbruck als väterlichen Freund verehrten.

Das Jahr 1949 sah weitere Wiederaufbauarbeit. Die vom Alter und der Unbill der Zeit zernagte Turmspitze erhielt eine mit Blech gedeckte Neukonstruktion; an die Stelle des ebenfalls schon schadhaften Turmkreuzes kam ein neues aus mit Kupfer überzogenem Eichenholz. H. Dominik, der Stiftspfarrer, hatte schwere Sorgen mit den Kirchenbänken, die schon längst nicht mehr ausreichten und schwere vermorschungsschäden zeigten. Unter vorsichtiger Erhaltung der geschnitzten, über 200 Jahre alten Seitenteile liess er fast alle Bänke erneuern. Die Kosten der drei neuen Glocken brachte der H. H. Stiftspfarrer zur Gänze

aus der Pfarrgemeinde auf. Diese kurze chronologische Übersicht sei mit der Bitte an alle Brüder und Schwestern unseres Ordens geschlossen : « Rogamus omnes lectores venerabiles, ut adessee nobis precibus atque sacrificiis suis velint, quod Deus retribuet ! »

A. J. P.

BELGIUM.

Jansenismus.

R. P. Willaert, S. J., anno 1949 publicavit t. I operis cui titulus : *Bibliotheca Janseniana Belgica*. I. 1476-1679. (Museum Lessianum. — Section Historique. N° 8). Bruxellis, Edition Universelle.

Liber iste, tradit repertorium omnium quae durantibus annis 1476-1679 in Belgio impressa fuerunt relate ad controversias exortas quoad Jansenium et Jansenistas. Opus confectum est post investigationes factas in plurimis Bibliothecis. Indicationes bibliographicas eximias praebet omnibus qui historiam Jansenismi accurate pertractare voluerint.

Plurima ad Ordinem Praemonstratensem spectantia notavimus in hoc Repertorio. Quae annotare hic volumus. Omissis iis quae omnibus nostris nota sunt, eo quod prodierunt in Analectis nostris Praemonstratensibus, aut omnibus facile pervia sunt, v. gr., Le Paige, *Bibliotheca Praemonstratensis*; Van Spilbeeck, *Necrologium ecclesiae B. M. V. de Tongerlo*; articuli Van Waefelghem in *Analectes de l'Ordre de Prémontré*, et similia.

Inter Repertoria notatur sub numero 303, *Dictionarium theologicum*, confectum a De Tilly, Th., O. P., postea O. Praem. (cfr. Goovaerts, I, 247 s.; IV, 337). Dictionarium istud, editum anno 1734, in -fol., absque titulo conservatur in Bibl. Seminarii Namurcensis (Editio ista non citatur apud Goovaerts).

Ejusdem de Tilly notatur etiam (num. 304) : *Dictionnaire de théologie dogmatique et morale*. Liège, 1741, 2 vol. (citata apud Goovaerts, vol. IV, 337).

N° 434. Gennevoise J., *Catalogue de la bibliothèque de l'ancienne abbaye de Vicoigne, de l'ordre des prémontrés*. (Extrait du Ms. n° 645 — catal. Molinié — de la bibliothèque de Valenciennes, f° 39-53, XVIIe siècle). *Bull. de la Soc. d'Etudes de la prov. de Cambrai*, XXXVII, 1937, 85-118.

N° 550. Le Supplément au *Dictionnaire historique de de Feller, formant la suite de la nouvelle édition revue... sur la 3e*. Paris 1819-1820. 4 Vol. (Paris, Bibl. Nat.).

Annus 1623. — N° 1772. Honorius Augustodunus (1130). *Inevitabile de praedestinatione et libero arbitrio dialogus*. Edidit M. Conen, o. Praem., corrigens Cassandrum. Antverpiae. — Cfr. Migne, *Patr. lat.*, CLXXII, col. 1193.

Annus 1639. — N° 2093 a. Schoofs Leonardus, ed. Ed. Courtois. *De vita et moribus R. P. Leonardi Lessii*. Paris. (cfr. Goovaerts, II, 157 s.).

Annus 1641. — N° 2112. a Lapide (Van den Steen) Joannes, *Cornelii Jansenii Iprensis episcopi S. theol. quondam laudatio funebris*. Lovanii. (cfr. Goovaerts I, 490 s.).

Annus 1642. — N° 2205. Quoad Bullam « In eminenti » S.-P. Urbani VIII, notatur exemplar missum abbati Parcensi cum notis ms. asservari in Bibl. S. J. in civitate Mosaetrajectensi.

Annus 1646. — N° 2413. Simeomo Macarius, *Concio scandalosa et*

infamis Patris Landsheer, jesuitae. (Goovaerts, II, 182 s. libellum hunc non refert).

Nº 2414. Id., *Theses theoligicae de peccatis et peccatoris per Jesu Christi gratiam justificatione.* Antw., 1646-1647.

Nº 2417 a. Th. Verdonck, *Oratio encomiastica in laudem S. Augustini anno 1645 in Tongerlo habita*, in -12º.

Annus 1647. — Nº 2423. (Simeomo Macarius. Note ms.). *Collatio Antwerpiensis* (seu concio apud PP. S. J. Antv. 3 April 1646 circa vesperam habita ad examen vocata) *ad Petrum Aurelium.* Paris., 37 p., in -4º.

Nº 2442. (Simeomo Macarius). *Novus prosper contra novum collatorem.* Paris., XXXVI, in -4º.

Nº 2453. Id., *Novus prosper contra novum collatorem.*

Nº 2454. *Theses theoligicae de peccatis et peccatoris per Jesu-Christi gratiam justificatione.* Antw., in -4º.

Annus 1673. — Nº 3576. De Pape Lib., *Rapport au sujet de la visite qu'il vient de faire à l'Université de Louvain, avec une lettre au gouverneur-général de Monferey.* Ed. Reusens.

Nº 3663. Havermans Mac., O. Praem., *Justificatio christianae moralis.*

Nº. Id., *Tyrocinium christinae moralis.* Antw., 490 p.

Annus 1674. — Nº 3759. Havermans Mac., O. Praem., *Disquisitio theologica super actu amoris Dei requisito ad justificationem cum sacramento.*

Nº 2760. Id., *Disquisitio theologica in qua discutitur illa famosa quaestio : quinam Dei amor requiratur et sufficiat cum sacramento ad justificationem.*

Nº 3761. Id., *Tyrocinium theologiae moralis ad mentem SS. Patrum, praesertim S. Augustini.* Antw., 2 vol.

Nº 3813. Id., *Universa theologia moralis ad mentem S. Augustini.* (?).

Annus 1676. — Nº 3835. De Cocq Fl., *Theses de sacramento paenitentiae ejusque ritu.* Antw., 19 p. in -4º.

Nº 3850. Havermans Mac., *Defensio brevis tyrocinii moralis theologiae.* Colon., 18 fol., 461 p., 4 fol., in -4º.

Nº 3851. Id., *Disquisitio theologica qua discutitur illa quaestio : an satisfiat praecepto dilectionis proximi per hoc quod proximo exhibeamus signa externa, an vero, vi praecepti, obligemur proximum formali interno dilectionis actu diligere.* Colon., VIII, 192 p., in -8º.

Nº 3852. Id., *Epistola apologetica ad Innocentium XI contra Fr. Simonis,* Colon., 215 p. in -4º.

Annus 1677. — Nº 3888. De Cocq Flor., *Theses theoligicae de statu hominis integri, lapsi, reparati et beati, ex S. P. N. Augustini, Fulgentis, Prosperi praecique concinnati.* Antw., in -4º.

Nº 3907. Havermans Mac., *Dissertatio theologica de auctoritate sanctorum Patrum praesertim S. Augustini.* Colon., 113 p. in -24º.

Nº 3908. Id., *Theses theoligicae de SS. Patrum praecipue S. Augustini auctoritate.* 8 mart.

Annus 1679. — Nº 4035. Havermans Mac., *Examen libelli cui titulus : Pentalogus diaphoricus, sive quinque differentiarum rationes ex quibus verum judicatur de dilatione absolutionis ad mentem SS. Augustini et Thomae.* Colon., 531 p. in 12º.

Nº 404. (Id.) *Ignis factuus sive charitas inordinata.* Leodii, 45 p. in -12º.

J. B. VALVEKENS.

De Begijnen- en Begardenbeweging heeft in de godsdienstige geschiedenis van de Nederlanden een belangrijke invloed gehad. P. A l c . M e n s , O. F. M. Cap., heeft aan die beweging de studie gewijd door hem opgemaakt tot het behalen van het Doctoraat in de Geschiedkundige Wetenschappen aan de Leuvense Hogeschool. Dit lijvig werk werd uitgegeven door de uitgeverij, N. V. Standaard-Boekhandel, Antwerpen, in 1947; het draagt als titel : *Oorsprong en Betekenis van de Nederlandse Begijnen- en Begardenbeweging*. Schrijver bedoelt : een systematisch onderzoek naar samenhang, innerlijke en uiterlijke wezensgelijkheid van deze beweging met een menigte andere, naar de factoren die haar hebben tot stand gebracht en van scheppende stuwkracht voorzien. P. Mens heeft zijn onderzoek werkelijk ver doorgedreven. Herhaaldelijk worden dan ook — zoals te verwachten was — in dit boek, personen en abdijen tot onze Orde behorend geciteerd. We vernoemen : de H. Norbertus; Ywan van Park, Petrus van Herentals; Prémontré, Averbode, Gempe, Grimbergen, Park, Tongerlo, enz.

J. B. V.

Tijdens de dagen 16 October-15 November 1948, had er te Antwerpen, in de Stedelijke Feestzaal, een Tentoonstelling plaats, gewijd aan « Kerkelijke Kunst ». In die Tentoonstelling kon men verschillende voorwerpen bewonderen berustend in, of voorkomend uit onze Abdijen. Thans (1949) hebben A d . J a n s e n en Ch. V a n H e r c k een rijk geïllustreerd boek uitgegeven (uit. : Helicon, Antwerpen), onder de titel : *Kerkelijke Kunstschaten*. In -4°. Bl. 110. Na een uitvoerige, verzorgde inleiding, treffen we meer dan 360 photo's aan van kunstwerken, met daarna nog een bondige beschrijving van deze voorwerpen. Bij deze kunstvoorwerpen, vinden we er meerdere voortkomend van onze Abdijen. O. a. : het gekend retabel van Averbode (thans te Antwerpen); altaren van St. Michiels-Antwerpen en Ninove; gestoelte van Ninove, Floreffé, Averbode; Ontwerpen van Kerrix voor Tongerlo en Ninove; preekstoel van Leliëndaal-Mechelen; biechtstoelen : Grimbergen; borduurwerk van Frans van Yteghem voor Averbode; relikwieschrijnen, enz.

J. B. V.

Averbode.

R. D. B a s . V a n m a e l e , inde ab anno 1947, Romae degit ut ibidem directionem assumat « Centro di Propaganda del Metodo Eucaristico « Don Edoardo Poppe » (Via Urbana, 158). Hac ratione, opera quae antea in lingua neerlandica conscripserat etiam in regionibus italicis paulatim nota facta sunt et in linguam italicam versa. Prodierunt hucusque : *Con Cristo sull'Altare* (titulo sub respectu theologico magis perspicuo ita proponitur versio operis « Hostie met de Hostie » antea editi Averbodii); *Splendori Mariani*. (Expositio pro fidelibus simplex sed nitida dignitatis eximiae B. Mariae Virginis, ejus privilegiorum et cultus legitime Ipsi debiti; anno 1944 in « Herautjes », nr. 19-22 neerlandice publicata erat haec expositio). Opera italica prodierunt apud Ed. Ancora, Mediolani.

J. B. V.

Occasione anniversarii vigesimi quinti mortis Rev. Sac. Poppe, periodicum *Pastor Bonus*, XXVI, 1949, plura continet de vita sacerdotis illius piissimi. Inter illa, habetur articulus Chr. V a n P e l t , qui, pagg. 164-168, sub titulo *De Eucharistische Kruistocht Pius X. Het schoonste werk van Priester Poppe*, principia generalia tradit quibus Cruciata Eucharistica, ad mentem Sac. Poppe, niti debet ut scopum suum quam efficacius obtineat.

J. B. V.

Bois-Seigneur-Isaac.

Le Révme C. Spillemaekers, administrateur apostolique de Bois-Seigneur-Isaac, est nommé secrétaire de Mgr Noots. L'abbaye vient sous l'abbé de Leffe qui s'occupe désormais de l'administration. Le R. P. Sylvain De Ceuster est nommé prieur à Bois-Seigneur-Isaac.

Leffe.

L'abbaye de Leffe et l'Ordre de Prémontré déplorent la perte de Mgr H. Lamy, ancien abbé de Tongerlo et prélat de Leffe. Le 15 Décembre, jour de son anniversaire, il donna son âme à Dieu. Les *Analecta Praemonstratensia* perdent en lui son fondateur et son président.

L'élection du nouveau prélat a eu lieu le 16 Janvier. Le Révme Cyr. Nys de Tongerlo, procureur de l'Ordre, fut élu abbé de Leffe. Son installation par Mgr Noots, Général de l'Ordre, a eu lieu le 3 Février.

M. K.

Parc.

Sint Hubertus is een geliefd volksheilige. De godsdienstige folklore heeft rondom zijn «leven» heel wat verhalen gesponnen en heel wat praktijken ingevoerd. Daarover geeft L. Huygebaert, *Sint Hubertus, patroon van de Jagers in Woord en Beeld*, Bl. 361, Antwerpen, De Sikkel, 1949, vele zeer interessante gegevens, naast niet minder interessante illustraties. Daaruit blijkt dat Sint Hubertus bijzonder vereerd werd (en wordt) op parochies en plaatsen die eenmaal van de abdij Park afhingen. Alzo te Tervuren, te Wakkerzeel, te Gempe (Sint-Joris-Winge). Confraters-pastors te Tervuren gaven boekjes uit over S. Hubertus, b.v. Willemaers (pastoor 1721-1736) een *Vita Sanctissimi Huberti*; Fr. van Voshem (pastoor 1752-1778) een *Beknopte levensbeschrijving van den H. Bisschop en belijder Hubertus*. Vooral echter bleven de werking en de geschriften van Pastoor Zeebots beroemd (vooral zijn *Leven ende mirakelen...*, uitgegeven te Leuven in 1665). — Daar de Benedictijnen van de abdij van Saint-Hubert van mening waren dat zij alleen het supremum monopolium bezaten van de verering van Sint Hubertus (en van de opbrengsten daarvan), gebeurde het weleens dat zij niet goed te spreken waren over de «mededinging» hun aangedaan daar onze confraters van Park, zoals Huygebaert het aanstipt t.a.p., op bl. 189 v.

J. B. V.

Op 6 November 1949 werd door de Geschied- en Oudheidkundige Kring Taxandria te Turnhout een huldigingsplechtigheid ingericht, gewijd aan de nagedachtenis van den afgestorven voorzitter, Z. E. H. Ev. Jansen. Om 10.30 u. werd een academische zitting gehouden, waar verscheidene personen het woord voerden en de activiteit belichten van den werkzamen archivaris.

M. K.

Le fasc. 66 (1949) du *Dict. d'Histoire et de Géographie Ecclés.* vient de paraître. Notre confrère Van Lantschoot y publie quelques articles, se rapportant à des évêchés situés en Orient. En particulier : *Casroun*, évêché nestorien (col. 1302 s.); *Cassan*, évêché nestorien de la Médie (col. 1304).

J. B. V.

Tongerlo.

Editur in Citta Vaticana singulis mensibus periodicum cui titulus : *Ecclesia*. In fasc. 2 anni IX, 1949, Febr. 1949, pag. 89-93, Procurator generalis Ordinis, Cyr. Nijss scribit de Ordine nostro sub titulo : *I Canonici Premonstratensi*. Compendiose et perspicue exponitur fundatio Ordinis, ejusque historia; memorantur variae editiones Statutorum; praecipua elementa Liturgiae Ordinis indicantur simul ac operositates quae in Ecclesiae decus ac animarum salutem susciiebantur et nostris diebus suscipiuntur a Praemonstratensibus. J. B. V.

Sub titulo « *De Gebedsfeer van den Christen* », B. N. Wambacq utilia consilia praebet quoad mentem qua recte orare debemus : *Tijdschr. voor Geest. Leven*, V, 1949, 2, pag. 166-76. Potissimum insistendo textibus Evangeliorum in quibus sermo est de oratione Domini, ostendit orationem christianam plenam esse debere fiducia omnimoda erga Patrem coelestem. — Textus « Adimpleo ea quae desunt passionum Christi in carne mea » S. Pauli (Col. I, 24) saepe adhibetur; exegesis accurata autem textus huius non adeo facilis est. B. Wambacq brevem sed fundatam expositionem textus tradit in *Verbum Domini*, t. XXVII, 1949, pag. 17-22. J. B. V.

Le Ms. 75 Y. 42 de la Koninklijke Bibliotheek de la Hay contient quelques lettres de Jean Cochlaeus envoyées à l'abbé de Tongerlo Arnoldus Strejters. Sur la première face de la couverture du Ms. une feuille de papier est collée, qui porte e.a. le texte suivant : « ... Insuper additae sunt epistolae originales celeberrimi Joannis Cochlaei ad Arnoldum Tongerloensem an. 1549... » (L. Ceyssens, O. F. M. *La correspondance d'Emmanuel Schelstrate*, p. 15).

Dans ce même livre, pag. 25-27 est indiqué que Valère Mundelaers de Tongerlo, directeur du collège de St Norbert à Rome fut chargé en 1682 d'inviter Schelstrate à la cour romaine, lui demandant de s'établir à Rome à demeure. M. K.

Dans le fasc. 66 (1949) du Dict. d'Histoire et de Géographie Ecclésiastique, Mr. Erens fait paraître deux articles : *Caspar von Questenberg*, abbé de Strahov (col. 1302); *Castelle* (St-Jean de la Castelle), abbaye de l'ordre de Prémontré (col. 1421 s.). J. B. V.

CANADA.

Prieuré St Joseph. St Bernard de Lacolle.

Le prieur G. Van den Broeck continue toujours la publication de ses *Paleae Iuridicae*. Dernièrement il a donné un commentaire sur les Statt. 476-478 : *De castitate*. — Statt. 468-475 : *De oboedientia*. — Statt. 493-503 : *De suffragiis pro defunctis*. M. K.

Le départ des 10 religieux de Tongerlo (deux étaient retenus pour leur service militaire) a eu lieu le 17 Septembre 1949. Le 27 Septembre ils arrivaient sur le sol canadien et furent accueillis par l'évêque S. E. Mgr A. Forget de St Jean de Québec et par 200 paroissiens de St Bernard de Lacolle. Après une cérémonie touchante à la cathédrale la caravane se mit en route vers la nouvelle fondation. La communauté prit possession du presbytère, qui était mis en ordre pour loger une douzaine de religieux, et de l'église. Le 8 Octobre ils commencèrent officiellement à réciter l'office divin à l'église. Espérons que dès maintenant la louange canoniale prémontrée montera ininterrompu vers Dieu. M. K.

GALLIA.

Apud bibliopolam F. Cocharaux, Auch (Gallia), edi coepit, moderante M. Sahler, cum plurimorum collaboratione, *Les Grands Ordres monastiques des origines à 1949*. Tomus I, *Les Abbayes en France*, in -4°, pag. 124, editus anno 1949, brevem refert historiam abbatiarum et domuum Ordinum, quae nunc in Gallia existunt. De abbatibus et Prioratibus Ordinis nostri agitur pagg. 113-119. In specie de abbatia Sancti Martini Montis Dei : pag. 113-115; de abbatia Frigoletensi : pag. 115-118; de prioratu Sancti Petri in Doulon : p. 118; de prioratu Conques : p. 118 s.; de prioratu Longpont : pag. 119. — Inter collaboratores hujus voluminis recensetur : J. Pelcoq, abb. Montis Dei canonicus. J. B. V.

Ferigoletum.

D'après le « Petit Messager » de N. D. du Bon remède, une partie de la belle église abbatiale de Frigolet s'est écroulée. Pour l'aider à réparer les dégâts, l'abbaye fait appel à toutes les générosités. J. B. V.

Mons Dei.

Sub titulo « N.-D. de la Paix » abbatia Montis Dei apud civitatem Nannetensem (Landreau-Nantes) mense Octobris 1949 aperiet Seminarium canoniale, in quo formatio completa juniorum ad vitam sacerdotalem procurabitur.

Notum est fr. Praedicatores (O. Praed.) transtulisse celebrem domum Studiorum quod antea fuit in Le Saulchoir (prope Tornacum, in Belgio), in Etiolles (non longe a civitate Parisiensi). Ut formatio scientifica juniorum suorum apte promoveretur, Abbatia Montis Dei domum sibi procuravit in vicinia immediata hujus conventus de Etiolles, ita ut juniores Praemonstratenses habeant vitam religiosam propriam in domo sua, possint tamen simul frequentare scholas theologiae apud fr. Praedicatores. J. B. V.

Interim « Prioratus Studiorum : le Prieuré d'Etudes Saint Yves de Chartres » uti dicitur erectus est, alumnique qui studiis theologicis incumbunt jam degunt in Etiolles et scholas apud fr. Praedicatores frequentant. Prior hujus prioratus constitutus est Fr. Petit. Insuper constituta fuit societas cui nomen datum est : *Société des Amis du Prieuré d'Etudes*. Cuius societatis praesidium assumere annuit notissimus Daniel-Rops. J. B. V.

Nogent L'Artaud.

Residentia Abbatiae Bernensis (Hollandia) in Nogent l'Artaud suppressa est in fine mensis Septembris Anno 1949. Paroeciae octo usque adhuc deservitae a Praemonstratensibus, proinde denuo administrantur a clero saeculari.

A. v. d. H.

GERMANIA.

Cappenberg.

Dans la revue « Westfalen », t. 27 (1948), p. 221-223 se trouve un article de Fritz Rolf, *Die Grabplatte des hl. Gottfried von Cappenberg*, avec une reproduction. M. K.

Knechtsteden.

Dans les *Analecta Bollandiana*, le R. P. Coens, S. J., parle d'*Une fiction d'origine rhénane*, t. LXVI, 1948, pag. 91-117. Cette « Passio Suiberti » est éditée dans cet article, d'après deux manuscrits, qui ne présentent pas de divergences notables. Un de ces manuscrits est conservé à Londres, British Museum, Harley 2800, des premières années du XIIIe siècle, originaire d'Arnstein; l'autre se trouve à Bruxelles, Bibl. royale, 207-208, de la première moitié du XIIIe siècle, provenant de la région de Cologne. Cette Passio se trouve dans un légendier, contenant une copieuse collection hagiographique. Celle-ci se distribue en trois volumes du format le plus grand. Il s'agit d'un type commun de « Passionale per circulum anni », dont l'usage dut s'établir en pays rhénan, dès la fin du XIIe siècle, à ce qu'il semble, dans les abbayes de Prémontré. En examinant soigneusement le contenu des manuscrits de Bruxelles, le R. P. Coens parvient à la conclusion que l'abbaye ou ces manuscrits ont été d'abord en usage se trouve au nord de Cologne et pas trop loin de Neuss. En l'absence de toute donnée certaine fixant ce point, une conjecture s'offre à nous. Fondation de Prémontré, située à mi-chemin entre Cologne et Neuss, l'abbaye de Knechtsteden n'aurait-elle pas possédé jadis ce « Passionale » dérivé comme celui d'Arnstein d'un archétype qui aurait servi, vers la fin du XIIe siècle, aux fils de S. Norbert établis en pays rhénan ? (l. c., p. 110).

Nous soulignons cette hypothèse du R. P. Coens; elle contient, nous semble-t-il, des éléments intéressants sur la nourriture spirituelle de nos Pères au XIIIe siècle dans la région rhénane.

J. B. V.

Obermarchtal.

Un article sur le R. P. Sebastian Sailer *Der Vater der schwäbischen Mundartdichtung*, est paru dans *Der Gänggückeler geschichtl. Heimatblätter v. Weissenhorn u. Neu-Ulm*, I (1949), p. 59-61 et 66-67 par Dr Ernst Kapp. M. K.

Roggenburg.

Dans *Der Gänggückeler geschichtl. Heimatblätter v. Weissenhorn u. Neu-Ulm*, I (1949) p. 129-130 est paru de Von Horst Gaiser, *Das Roggenburger Haus in Weissenhorn*. D'autres articles de Hans Niederwieser sur l'abbaye de Roggenburg ont été publiés dans la même revue : *Das ehemalige Reichsstift Roggenburg*, p. 149-150, 158, 166, et 174.

M. K.

Steinfeld.

Dr Joseph Brosch, *Hermann Joseph, der Heilige von der Mutter Gottes*, 80 S., Steinfeld-Eifel, 1949. Von berufenster Feder, der Verfasser ist Vizepostulator im Heiligsprechungsprozess des Sel. Hermann Joseph, wird die alte « Vita Beati Hermanni » mit feinstem Einfühlungsvermögen in die Sprache unserer Zeit übersetzt.

Paulinus Rick, *Kloster Steinfeld in seiner geschichtlichen Bedeutung*, 48 S., Steinfeld-Eifel, 1949. Eine wissenschaftliche Arbeit auf engsten Raum, mit reichem Quellennachweis und doch verständlich, bietet dem Geschichtsfachmann, dem Heimatkundler, dem Lehrer in gleicher Weise wie dem einfachen Menschen einen Aufriss in die tausendjährige Geschichte der alten, ehemaligen Prämonstratenserabtei.

A. S.

Steingaden.

Hugo Schnell, *Die Wies. Wallfahrtskirche zum gezeisselten Heiland*, 24 S. Text und 27 Abb., München. Eine preiswerte und ausgezeichnete Darstellung des barocken Wunderwerkes des grossen Dominikus Zimmermann. A. S.

Strahov.

Le R. P. Tib. Hollos a édité une brochure, *Die gegenwärtige Rechtsstellung der katholische Kirche in Deutschland*, 30 pp. éd. Ferd. Schöningh à Würzburg. A. S.

Tepl-Schonau.

Notre confrère A. Stara, qui depuis des années s'occupe de « Heimatkunde », a collaboré à un livre : *Illustrierter Heimatkundlicher Führer durch die Altmühltal und dessen nähere Umgebung. Von Kelheim über Riedenburg nach Treuchtlingen*, de W. Handt et J. Strosche, Riedenburg. Opf., 1949, 72 pp. in 8°.

Dans la revue *Plan-Weseritzer Heimatbrief*, A. Stara continue toujours la publication des *Stift Tepl-Choťieschauer Sagen und Legenden*. La première partie de ces articles est éditée séparément et porte comme titre : *Sudetendeutsche Praemonstratenser Legenden und Sagen*, Heft I, *Stift Tepl*, (1949).

Dans le *Heimat Kalender Sudetenland*, 1950, p. 56 il a publié également un article intitulé : *Sudetendeutsche Sagen*. M. K.

HOLLANDIA.

Berne.

De Federatie van Liturgische Verenigen in Nederland organiseerde van 8-10 Augustus 1949 in de Abdij van Berne een studiecongres over de Encycliek « Mediator Dei », aan welk congres op uitnodiging werd deelgenomen door een aantal priesters uit de Liturgische Beweging in Nederland en in België.

Het programma bevatte in feite de volgende sprekers en onderwerpen : Prof. Dr. H. J. Brosch, *Algemeine und historische Einführung in die Encyclika Mediator Dei*; Prof. Dr. H. Smidt, S. J., *Liturgie en volkstaal in het Concilie van Trente*; Pasch. J. van Kaathoven, O. Praem., *Is het gebruik van de volkstaal in de liturgie in onze streken voor de zielzorg gewenst ?*; Prof. Dr. H. J. H. M. Fortmann, *Het offer volgens de Encycliek Mediator Dei*; Wilfried Dekkers, O. Praem. (Tongerlo), *Het Christusmysterie in het kerkelijk jaar*; Dr. A. I. M. Kat, *De kerkmuzikale aspecten van de Encycliek Mediator Dei*.

Tijdens het congres werd de tot dusver verschenen en bereikbare literatuur over « Mediator Dei » tentoongesteld, deze werd verzameld door het Liturgisch Apostolaat der Abdij van Berne.

In het door de Abdij Affligem (België) uitgegeven *Tijdschrift voor Liturgie* mag men ter zijner tijd een uitvoerig verslag van dit studiecongres tegemoet zien. A. v. d. H.

Op 19 Juli 1949 werd in de Abdij van Berne de Eerste Diocesane Kustersdag in het Bisdóm 's Hertogenbosch gehouden. A. d. r. Van de Ven, O. Praem., sprak hier over het onderwerp : *De Koster en het Kerkelijk Jaar*. De tekst van

deze lezing werd later op verzoek van de Liturgische Vereniging van het Bisdom 's Hertogenbosch onder de deelnemers verspreid. A. v. d. H.

Om de koorzangers in te leiden in de geest van de liturgie en hen beter bewust te maken van hun eigen bijzondere taak, ging men meerdere zangersdagen beleggen, waarop gesproken woord en muziek elkaar afwisselden. Leden der korenbonden van verschillende dekenaten namen aan deze bijeenkomsten deel. A. v. d. H.

De Liturgische Studiedagen voor onderwijzers en onderwijzeressen, van 17-20 Augustus 1949 te Heeswijk en van 25-27 Augustus 1949 in het Pensionaat « Mariëngaarde » te Aarle-Rixtel gehouden, handelden dit jaar over één centraal onderwerp : de H. Mis. Behalve over het algemeen karakter der H. Mis en de verschillende delen daarvan, werd ook gehandeld over de methode van voorbereiding op de Eerste Communie, en de vraag, welke plaats het Gregoriaans op de lagere school moet innemen. *Het Offer*, Jaargang 4, Nummer 8, October 1949, blz. 131-152, bevat een uitvoerige samenvatting van verschillende inleidingen, die op deze studiedagen werden gehouden. A. v. d. H.

Pasch. J. Van Kaathoven, O. Praem., publiceerde in het *Tijdschrift voor Liturgie* (Jaargang XXXII, 1948, N° 4, blz. 193-202) een bijdrage onder de titel : *De Misweek op dogmatisch fundament*.

Van dezelfde auteur vinden we in het te Den Bosch verschijnende maandblad der *Katholieke Actie* van het Bisdom 's Hertogenbosch vanaf December 1948 tot Juli 1949 geregeld bijdragen op liturgisch gebeid, die de vormende waarde van het leven en bidden met de Kerk sterk benadrukken.

In het te Tilburg verschijnende maandblad *De Katholieke Boerin* behandelde nogmaals dezelfde auteur vanaf Jaargang 14, N° 1, Augustus 1948, en doorlopend in Jaargang 15, voortdurend een vast onderwerp, n.l. de H. Mis. A. v. d. H.

Van *De Volksmis*, een misboekje voor volwassenen, verscheen in 1949 bij het Liturgisch Apostolaat der Abdij van Berne een tweede herziene uitgave, ook in dundruk. (Formaat 14 × 10 c. m., 64 blz., tweekleurendruk en handgeschreven muziek).

Van het misboekje voor kinderen *De Bloeiende Wijnstok* verscheen terzelfder plaatse in 1949 eveneens een tweede herziene druk. Deze uitgave verscheen tegelijk ook in drie verschillende uitvoeringen bij de Firma J. J. Romen en Zonen (Roermond-Maaseik, 1949, Formaat 13 × 10 c. m., 80 blz., tweekleurendruk en handgeschreven muziek).

Beide werkjes zijn van de hand van Pasch. J. Van Kaathoven, O. Praem. A. v. d. H.

De Liturgische Kalender voor het jaar 1950, met foto's van Martien Coppens, die in 1949 bij J. J. Romen en Zonen te Roermond-Maaseik verscheen, is voor wat het formaat, de uitvoering en de algemene opzet betreft, vrijwel gelijk aan zijn voorganger (vgl. *Anal. Praem.*, tom. XXIV, 1948, blz. 196). A. v. d. H.

In Deel II en Deel IV van *Met de heiligen het jaar rond* (Bussum, 1949) onder Redactie van Dom. J. Huyben O. S. B. †, Dom H. J. Scheerman O. S. B.,

Antoon Coolen en Anton van Duinkerken, bracht Alph. W. Van den Hurk, O. Praem., verder levensschetsen van *De Zalige Herman Jozef* (II, 7 April, blz. 27-29), *De Heilige Norbertus* (II, 6 Juni, blz. 305-311, met een illustratie van Luc van Hoek), en *De Zalige Siardus van Mariëngaarde* (IV, 13 November, blz. 193-196).
A. E.

Van de hand van Alph. W. Van den Hurk, O. Praem., verscheen onder de titel *De Norbertijnen* een brochure, bedoeld om een breed publiek de kennis-making met de Orde, haar stichter, de geschiedenis der Orde, alsook haar tegenwoordige werkkring en verspreiding, te vergemakkelijken. Het werkje werd verlicht door Michael Van Helvert, O. Praem. (Z. pl., [1949]. In -8°, 52 blz., geïll.).
A. E.

Bij het 50-jarig bestaan van de Coöperatieve Centrale Boerenleenbank te Eindhoven verscheen een soort Gedenkboek onder de titel *Landbouw en Landbouwcrediet*, 1898-1948, dat de geschiedenis van het feestvierende instituut samenvat. In Deel I, getiteld *Opkomst in strijd* (blz. 1-120), behandelt Drs P. Hollenberg de periode van de eerste tien jaren, die voornamelijk de stichtingsgeschiedenis omvat. In grote trekken tekent de schrijver hierin reeds het sociale werk van de «Boerenapostel», de strijdbare Gerlacus van den Elsen, in de hoop dit onderwerp later uitvoeriger en ex professo te behandelen.

A. v. d. H.

Dokkum. Sint Bonifaciusabdij.

«Behalve de terp, waarop eens het klooster van Bonifacius heeft gestaan, behoren alle Friesche kloosterterpen tot de geschiedenis. Misschien dat enkele proefgravingen op de oude standplaats in Dokkum ons nog wat over dit oudste klooster van Friesland kunnen vertellen.» Aldus N. Ottema, *Friesche kloosterterpen* (Gedenkboek A. E. van Giffen, *Een kwart eeuw oudheidkundig bodemonderzoek in Nederland*, blz. 455. Meppel, 1947). Rond 1935 vond men op het oude abdijterrein een zestal dikke Romaanse tegels (*t.a.p.*, blz. 458), waarvan hier (blz. 449, plaat 63) een tweetal wordt afgebeeld. Het betreft hier met een paarsrood glazuur overdekte tegels, die naar rijke Romaanse voorbeelden werden versierd.

A. v. d. H.

Mariëngaarde.

De bijdrage van P. Glazema, *De Abdij Mariëngaarde* (*Historia*, 1948, Jaargang 13, blz. 217-222, met 13 afbeeldingen), is gewijd aan de bouwgeschiedenis van de oudste nederzetting der Premonstratenzers in dit gewest. De gegevens ervoor werden in hoofdzaak geput uit de «Gesta Abbatum Orti Sancte Marie», de «Brevis Historia Orti Sancte Marie», en aan «Sibrandus Leo's Abtenlevens der Friesche kloosters Mariëngaard en Lidlum», volgens de laatste uitgave daarvan door D. A. Wumkes (Bolsward, 1929). Voor de begintijd schenken de 13de eeuwse Gesta Abbatum slechts spaarzame inlichtingen. Rijker vloeien de bronnen voor het einde der 15de en de resterende tijd der 16de eeuw, wanneer de kerk en de kloostergebouwen belangrijke restauraties ondergaan. Vooral de Brevis Historia of de zogenaamde Korte Abtenkatalogus van Mariëngaarde brengt

voor deze periode belangrijke mededelingen. Sibrandus Leo kende de toestand der abdij tenslotte rond het tijdstip van haar ondergang.

De Schrijver, die vlak bij Mariëngaarde geboren en getogen is, en die in zijn dissertatie de gewijde plaatsen in Friesland behandeld heeft, wist uit deze verspreide gegevens een meer samenhangend beeld van de bouwgeschiedenis der abdij te geven. Bij zijn interpretatie der verschillende feitelijke gegevens kon hij behalve uit zijn algemene kennis omtrent de kerken in Friesland, ook gebruik maken van zijn ervaringen, welke hij opdeed bij het blootleggen der fundamenten van verschillende middeleeuwse bouwwerken, waaronder meest kerken. Nochtans blijven we over de 14de en 15de eeuw nog zeer slecht ingelicht.

Mariëngaarde blijkt een kruiskerk te hebben gehad, die met die van de Abdij van Steinfeld grote verwantschap bezat. In het begin der 16de eeuw wordt de oude uit turfsteen en baksteen opgetrokken Romaanse kerk in Gothische trant verbouwd. De oude zware toren boven de viering wordt lichter van constructie, spitsboogvormige vensters doen daarna hun intrede. Ook het interieur der kerk verandert : het hoofdaltaar verkrijgt waarschijnlijk zijn gebeeldhouwde retabel, nieuwe koorbanken en sedilia worden opgesteld, koor en schip worden door een oxaal afgesloten, en de kerk krijgt een eikenhouten, beschilderd gewelf. Waarschijnlijk werden de witgepleisterde muren met fresco's versierd.

Afbeeldingen van het terrein der vroegere kloostergebouwen, alsook van nog bewaarde bouw- en tegelfragmenten, verluchten deze zeker belangwekkende schetsen.

A. v. d. H.

Voor het Gedenboek A. E. van Giffen, *Een kwart eeuw oudheidkundig bodemonderzoek in Nederland* (Meppel, 1947), leverde N. Ottema een bijdrage onder de titel : *Friesche kloosterterpen*. (blz. 445-458); hierin worden vondsten vermeld, die men nog gedurende deze eeuw bij het afgraven der oude terpen deed. Het terrein van Mariëngaarde werd reeds gedeeltelijk in de 19de eeuw afgegraven, doch in 1920 nam men opnieuw de spade ter hand voor een verder onderzoek. Onder de gevonden voorwerpen is wel het meest bekend, de baksteen met de primitief ingesneden figuur van een abt of bisschop, een voorbeeld van vroege volkskunst, dat men herhaaldelijk vindt afgebeeld. Verder vond men een bouwfragment, waarschijnlijk een basement uit de 12de eeuw, van witte zandsteen, die in Friesland zelden voorkomt. Andere bouwfragmenten en tegels, die in het Friesch Museum en het Prinsessehof te Leeuwarden berusten, vinden we hier genoemd en afgebeeld (blz. 447-450, 457-458), ze dateren globaal genomen uit de 14de eeuw. Op de ter plaatse gebakken en geel geglazuurde tegels treft men zowel geometrische versieringen aan, alsook bloemen, diermotieven, terwijl ook op de abdij betrekking hebbende opschriften voorkomen. Bij de versiering werkte men, zoals blijkt, zowel naar eigen ontwerp als naar meer ingewikkelde ontleende Romaanse ornamenttekeningen.

A. v. d. H.

Mariëuweerd.

De Parochie van Heilig Kruisverheffing te Beesd zag haar geschiedenis geschetst door haar tegenwoordige herder J. A. Vernooij. Deze bewerkte echter grotendeels materiaal, dat nog verzameld was door de bekende kroniekschrijver van een groot aantal parochies : Pastoor L. J. Van der Heijden

De Abdij van Mariënweerd was gelegen binnen de parochie Beesd, en oefende over dit kerspel ook het patronaatsrecht uit. Tot de hervorming werd de parochie ook door Mariënweerd zelf bediend, daarna ontbrak gedurende 80 jaar ongeveer een vaste zielzorg. In 1672 werd de parochie opnieuw opgericht; vanaf dit tijdstip tot het jaar 1836 namen de Norbertijnen van Postel er voortdurend de zielzorg waar. Sedertdien kwam de parochie aan de saeculiere geestelijkheid.

Het boekje (In -8°, 80 blz., geïll. Z. pl., [1948], niet in de handel) brengt interessante bijzonderheden over de geschiedenis van Mariënweerd, alsook over het leven en de activiteit der Norbertijnse pastoors.

A. v. d. H.

Sint Jan Evangelist in de Marne.

De abdijen Mariëngaarde, Sint Bonifacius te Dokkum, en ook Lidlum na zijn verplaatsing verder landinwaarts werden opgetrokken op kunstmatig opgeworpen hoogten. Hoewel de abdij in de Marne evenals de drie genoemde kloosters dicht aan de zee kust gelegen was, vond daar, zoals het geologisch onderzoek uitwees, geen terpvorming plaats. « Het omstreeks 1170 gestichte klooster St Johannes Evangelist in de Marne, waar thans nog Kloosterburen de herinnering aan bewaart, bleek ons intussen gesticht te zijn op volkomen maagdelijke kweldergrond, een natuurlijke zavelige rug, die niet nog eens opzettelijk behoefde te worden opgehoogd » (H. Halbertsma, *Het Friesche terpenlandschap*, in : Gedenkboek A. E. van Giffen, *Een kwart eeuw oudheidkundig bodemonderzoek in Nederland*, blz. 268. Meppel, 1947).

Zoals Mariëngaarde door bedijking stukken van Het Bildt veroverde op de oude Middelsee, en Wittewierum kwam tot landwinning bij de Eems, wist de abdij van Sint Jan Evangelist haar grondbezit uit te breiden bij de Lauwerszee.

A. v. d. H.

Middelburg. O. L. Vr.-Abdij.

In het *Bulletin van de Nederlandse Oudheidkundige Bond* (1948, 6de serie, Jg. 1, blz. 3-17, met 14 afbeeldingen) behandelt H. De Lussanet de la Sablonière onder de titel *De restauratie van de abdijgebouwen te Middelburg* eerst de algemene begrippen omtrent restaureren, de in 1917 door de Nederlandsche Oudheidkundige Bond uitgegeven « Grondbeginselen en voorschriften voor het behoud, de herstelling en uitbreiding van oude bouwwerken », en vervolgens de bij de « restauratie » van het abdijcomplex gevolgde methode en tot dusver behaalde resultaten. Bij een vroegere restauratie der abdijgebouwen rond 1900 waren reeds grondige wijzigingen aangebracht, en in de Meidagen van 1940 werden sommige gedeelten zo zwaar getroffen, dat nu de nodige gegevens voor een herstel in de oorspronkelijke toestand ontbraken. Ook moest de indeling van sommige onderdelen der gebouwen, mede om de gewijzigde bestemming, worden veranderd, terwijl hier en daar om praktische redenen, tot uitbreiding der vroegere gebouwen moest worden overgegaan. Volledig herstel van de oude toestand was dus slechts mogelijk voor enkele kleinere gedeelten. Bij de verdere restauratie en bij de nieuwbouw moet een vormgeving gezocht worden, die de harmonische opbouw van geheel het complex dient. Het herstel vordert slechts langzaam.

A. v. d. H.